

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
בא
שכט ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין לימוד "גזירה שוה", האם יש להם מניין קבוע, והאם הם קבועות ומוסכמות על הכל.

האם משה רבינו ע"ה ידע את כל מה שחכמי ישראל עתידין לחדש. עניין הדלקת נר של-שבת וברכתו, התייחסות לדברי הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א כפי שפורסמו בחוברת "אור תורה" (אב התשע"א) במענה לספר "נר יום טוב" של מרן שליט"א, והערות עליו. טענות בעל "ילקוט יוסף" על דברים אלו, והערות מרן שליט"א עליו.

יחס הספרדים לעדת התימנים בעבר ובהווה.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור – 318

השיעור מוקדש להצלחת הדרך הנימול

יצחק בן הרב איתי דהרי יצ"ו

כשם שהכנסתו לברית,

כך תכניסהו לתורה ולחופה

ולמעשים טובים, אכי"ר.

השיעור מוקדש להצלחת הדרך הנימול יצחק בן ידידנו הרב איתי דהרי יצ"ו, שזכה השבוע להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה. אינני יודע אם הוא נקרא על שמי או ע"ש יצחק אבינו, בכל אופן זה אותו השם. א"כ יש לי זכות גדולה, כפי שדיברנו בשיעור הקודם.

הערת אבי הבן, ר' איתי: התינוק נקרא על שם הרב שליט"א.

מזן שליט"א: ואני נקרא ע"ש יצחק אבינו. הברית היתה ביו"ט שני של ראש השנה [בשנת ב'רס"ה ה'תשי"ד], לכן אבא מארי זצ"ל קרא לי בשם יצחק. בעזרת ה', יזכהו הקב"ה להכניסו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, אמן.

המשך בעניין לימוד "גזירה שוה", האם יש להם מניין קבוע, והאם הם קבועות ומוסכמות על הכל.

הגמרא במסכת שבת [דף צ"ו ע"ב] אומרת, ת"ר, מקושש זה צלפחד. שמו של המקושש לא התפרש בתורה, א"כ תנו רבנן שזהו צלפחד. והראיה היא, וכן הוא אומר (במדבר טו, לב) וַיְהִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ אִישׁ מִקֵּשֶׁשׁ עֵצִים בַּיּוֹם הַשִּׁבְעִי, וּלְהֵלֵן הוּא אֹמֵר, בְּפִרְשָׁהּ שֶׁל בְּנוֹת צֶלְפָּחָד, (במדבר כז, ג) אָבִינוּ מִתּ בְּמִדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעָדִים עַל יְיָ בַּעֲדַת קָרַח וְגו'. יש גזירה שוה 'במדבר' 'במדבר', זה נראה מיותר, משום שכבר כתוב 'ויהיו בני ישראל במדבר', א"כ פשיטא שהם במדבר, הרי הם רק יצאו ממצרים ועדיין לא הגיעו לא"י, א"כ המלה 'במדבר' מיותרת, ולכן דורשים שיש פה גזירה שוה. מה להלן צלפחד, שם כתוב במפורש וְתִקְרַבְנָה בְּנוֹת צֶלְפָּחָד, אֵף כֹּאֵן צֶלְפָּחָד. דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' יהודה בן בתירא, עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין. אם כדבריך, התורה כיסתה, התורה הסתירה ולא אמרה את שמו, כתבה 'איש מקושש', כי לא רצתה לגנותה, ואתה מגלה אותה?! ואם לאו, אם לא נכון מה שאתה אומר, וזהו לא צלפחד, א"כ אתה מוציא לעז על אותו צדיק. הוא לא היה גרוע עד כדי כך, לעשות עון כ"כ חמור.

שואלת הגמרא, ואלא, הא גמר גזירה שוה? דהיינו, מה השאלה על רע"ק ש'התורה כיסתה? זה לא נקרא שהתורה כיסתה אותו, משום שיש גזירה שוה. רש"י מסביר, וא"כ, לא כיסתה התורה, דהוה ליה כמפורש. כשיש גז"ש, נחשב כאילו הדבר מפורש בתורה. א"כ הדבר אמת, והתורה לא הסתירה זאת. כמו הרבה דינים ועניינים הנלמדים מגז"ש, שהדבר נחשב כאילו הם מפורשים בתורה. מותר לפרש כך, כי זה לא לחנם. א"כ, הרי רע"ק גמר גז"ש? מתרצת הגמ', גזירה שוה לא גמר. נכון שרע"ק סובר שיש גז"ש, אבל רבי יהודה בן בתירא לא גמר גז"ש זאת. יש הרי כלל בגמ' במסכת פסחים [דף ס"ז ע"א] ובמסכת נדה [דף י"ט ע"ב] ובעוד מקומות רבים, ש'אין אדם דן גז"ש, אלא אם כן קיבלה מרבו ורבו מרבו עד למשה מסיני'. א"כ רע"ק למד את הגז"ש מרבו, אבל ר' יהודה בין בתירא לא מסכים איתו, משום שהוא לא שמע את הגז"ש הזאת מרבו. לכן הוא דוחה אותו וחולק עליו.

באים רבותינו בעלי התוספות ושואלים שאלה, קושיא המתבקשת מאליה, מה הפירוש שלא למדת את הגז"ש? תלמד אותה כעת. אכן רבך לא לימד אותך גז"ש זאת, אבל הוא לא אמר לך שאין גז"ש כזאת, הוא לא אמר שהמקושש אינו צלפחד. אמנם לא שמעת אותה, אולי רבך ידע אותה ולא אמר לך, וכי את כל התורה שידע ושמע, גילה לך? וגם אם נגיד שכן, אולי הוא לא למד גז"ש זו, אבל הוא לא אמר לך הפוך. א"כ למה לא תלמד את הגז"ש מרע"ק, שהרי לא הוא שהמציא אותה, לא הוא עשה את ההיקש הזה, שהרי 'אין אדם דן גזירה שוה' אא"כ קיבלה מרבו. א"כ הוא קיבלה מרבו ותלמד אותה ממנו. כך הם כותבים, ואם תאמר, וליגמר מר' עקיבא, שהוא קיבלה מרבו?

ומתרצים התוס' חידוש עצום, ואומר ר"ת, שהיה להם בקבלה מניין גז"ש שבכל התורה, וזו היתה יתירה על החשבון, לפיכך לא קיבלה. דהיינו, לחכמי ישראל היתה מסורת,

של רבינו תם, והוא לא כתב שקיבל כך מרבותיו, שיש מניין קבוע לגז"ש. אבל כנראה, ר"ת לא מצא ברירה אחרת. כמובן, איננו מגיעים לקרסולי רגליו של ר"ת. אני אומר זאת סתם, רק בכדי לחדד את הדברים. להרגיש את החידוש. לא מצאנו לזה מקור בש"ס או בגאונים, אבל רבינו תם אמר כך, 'כי הוא אמר ויהי הוא ציוה ויעמוד'. בכל אופן, אנחנו רק יכולים להגיד, שיש ראשונים החולקים עליו. הבאנו ראיה מדברי הריטב"א, נראה מדבריו שאינו מסכים לדבר הזה. שם בסוף מס' ר"ה יש מחלוקת תנאים בעניין התרועות, מאיפה לומדים שלפני התרועה יש תקיעה, וגם לאחריה יש תקיעה? הרי הדבר לא כתוב במפורש בתורה? כתוב 'וזהעברתם שופר תרועה', א"כ מניין לתקיעה לפני ולאחריה? יש שם שלוש דעות, ואחת מהן, שלמדו זאת בגז"ש. הרי"ף שם הביא את הגז"ש, והריטב"א אומר שיפה כיוון, כי אותו תנא אמר שקיבל גז"ש כזאת. ומה שהתנאים האחרים לא אומרים אותה, 'לא ראינו, אינה ראיה', א"כ צריכים לקבלה ממי שכן אמרה, כיון שגז"ש זה הכי חזק. נכון שהם לא קיבלוה, אבל 'מאי אולמא דהאיי מהאיי?' 'לא ראינו אינה ראיה'. משמע מדברי הריטב"א, שכל מי שיבוא ויגיד שיש לו גזירה שוה, הדבר יהיה יותר חזק מכל דברי תנא אחר. אבל לכאורה יוצא, שבסופו של דבר, אם אנו נקבל את כל הגזירות שוות של כל החכמים, יהיה לנו יותר מהמספר הקבוע? אלא משמע, שהוא לא סובר כמו ר"ת. א"כ, מה יענה הריטב"א על קושיית התוס'? צריכים להגיד תשובה אחרת, הרש"ש שם כבר מעיר זאת, ומסתבר שהריטב"א יכול ללכת במהלך זה. דהיינו, יש בגמ' בפסחים לימוד אחר מ'במדבר' 'במדבר', א"כ ר' יהודה בן בתירה דרש זאת לעניין אחר, לכן הוא לא היה יכול לקבל את הגז"ש של רע"ק. לפי זה, שתי הדעות מובנות היטב.

ראיתי מובא בשם הגאון רבי אהרון יהודה לייב שטיינמן שליט"א, הביאו את הדברים בחוברת

כמה גזירות שוות יש בתורה. נניח שישנן מאתיים גז"ש, מאתיים מלים שלומדים מהם גז"ש. ואמרנו ובשיעור מוצש"ק שמות התשע"ג שהגז"ש אינה רק בתורה, אלא אפי' בנביאים ובכתובים. הגם שלכאורה אין זה נחשב שהתקבל למשה בסיני, אבל אומר בעל ספר הר צבי, שהגז"ש התקבלה מרבו ורבו מרבו עד הנביא, שכתב זאת בנבואה. הנביא שכתב זאת, מסר במסורת בע"פ שיש פה כוונה, להשוות וללמוד גזירה שוה זה מזה. או ישנו הסבר אחר, יותר מכך, שהרי נגלה למשה רבינו בסיני, כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. משרע"ה ידע את הכל, לא רק את הנביאים והכתובים, אלא אפי' הרבה דברים שלא נכתבו במפורש בתורה ובשום ספר, דברים שניתנו במסורת בע"פ, ואפי' כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. א"כ, אין חידושים למשרע"ה, הוא ידע את כל התורה כולה, לא נעלם ממנו שום דבר, ממילא גם זה נחשב שקיבלה מרבו ורבו מרבו, כי כך נמסר בע"פ, שישנה השוואה ולימוד בגז"ש על זה. בכל אופן, זאת תשובתו של רבינו תם.

כעת הדבר מובן. דהיינו, לרע"ק היו מאתיים גז"ש, וגם לר' יהודה בן בתירה היו מאתיים גז"ש, כמו גם לכל החכמים. אבל כשיש מחלוקת אם יש גז"ש כזאת או לא, חכם אחד לא יכול לקבלה מהשני, כי בכמה פרטים הם נחלקים ביניהם. נניח שיש מאה תשעים וחמש גז"ש מוסכמות, אבל על חמשה אחרים יש חילוקי דעות. א"כ, ר' יהודה בן בתירה לא יכול ללמוד גז"ש זו מרע"ק, כי אם הוא ילמד אותה, יצא שיהיו לו מאתיים ואחד גז"ש. הוא יצטרך להוריד גז"ש אחרת, מתוך מה שקיבל מרבו. וזאת אי אפשר. לכן הוא לא יכול היה לקבלה.

הבאנו כבר, שנראה מדברי הריטב"א בסוף מסכת ר"ה, שאינו מסכים ליסוד הזה של רבינו תם. בדרך מליצה אני אומר, שרבינו תם לא קיבל את החידוש הזה מרבו עד למשה בסיני... כי בעניין זה, לא מצאתי חבר לדבריו

הגז"ש המקובל. אבל להחליט שזה הגז"ש, זו כבר סברא שלך, א"כ איך אפשר לחייב מיתה עפ"י זה? כך שואל הגראי"ל שטיינמן.

הוא מביא את רש"י במס' כתובות, יש שם סוגיא של 'אפקעינהו רבנן לקידושין', לא ניכנס לכל הסוגיא העמוקה הזאת, אבל נבאר בשטחיות רק את הנקודה הזאת שהוא דן עליה. הגמ' אומרת, כל דמקדש, אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה. זה כלל ידוע, שאדם מקדש אשה על דעת החכמים, וישנם מקרים שחז"ל מצאו צורך להפקיע את הקידושין למפרע, באופן שלא יהיה חשש, ע"מ להרויח דברים אחרים. כלומר, לא צריך גט, משום שהקידושין התבטלו למפרע. הרי כשקידשת אמרת 'הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל', דהיינו משה רבינו וחכמי ישראל, א"כ תלית את הקידושין במה שיחליטו החכמים, ואם נראה להם לבטל את הקידושין האלה, הדבר הוא בכוחם. אמר ליה רבינא לרב אשי, תינח קדיש בכספא, קדיש בביאה מאי איכא למימר? קידושי כסף אפשר לבטל, אבל מה עם קידושי ביאה? והוא מתרץ, שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות. אם חז"ל מצאו לנכון כך. אומר שם רש"י, שמעתי כל רבותי מפרשים, דקדיש בכספא, דקידושי דרבנן נינהו. הרי בשלשה דרכים האשה נקנית, בכסף, בשטר, ובביאה. ביאה זה בודאי מדאורייתא, כתוב בתורה במפורש 'כי יקח איש אשה ובא עליה וכו'. אבל קידושי כסף לא כתוב בתורה, אלא גמרינן 'קידוש' 'קידוש' משדה עפרון. כתוב 'כי יקח איש אשה', וכתוב 'נתתי כסף השדה קח ממני', א"כ לומדים זאת בגז"ש. אומרים רבותיו של רש"י, שזה קידושין דרבנן. בא רש"י ואומר, ואי אפשר לומר כן. חדא, דגזירה שוה היא, קידוש קידוש משדה עפרון (קידושין דף ב.). וכל הלמד מגזירה שוה, כמו שכתוב מפורש הוא לכל דבר. אם ישנה גז"ש, נחשב הדבר ככתוב בתורה, והוא דאורייתא. ועוד, אי דרבנן נינהו, היאך סוקלין על ידו וכו'.

גנזי המלך' של הרה"ג אמנון יצחק שליט"א, פרשת שמות שנה זו (התשע"ג) גיליון 435. הוא כותב חידוש גדול בנושא זה, ואקרא לכם בהתחלה מה כתבו משמו. זה נקרא בשם 'פרי חיים', הדבר לא נמצא בספריו אילת השחר על הש"ס או על התורה, חיפשתי וזה לא מובא שם, אבל לפי מה ששמעתי, זה מתוך שיעורים שמסר בזמן האחרון, והם הדפיסו ופרסמו את מה שהוא אמר בשיעור. כתוב שם כך, אין אדם דן גזירה שוה א"כ קיבלה מרבו. כתבו התוס' בשם רבינו תם, דהא דאמרינן אין אדם דן גז"ש א"כ קיבלה מרבו (ירושלמי פסחים דף ט"ל), היינו שהיה להם בקבלה מניין גז"ש שבכל התורה (שבת צ"ז ע"א), ונמצא שכל אחד דורש לפי סברתו מה הם הדברים שנכללים בגזירה שוה, ולא קיבל כל גזירה שוה להדיא. ויש לתמוה, א"כ היאך אפשר לסקול עפ"י גז"ש? הרי לא קיבלו לדרוש גז"ש זו? וכי אפשר לחייב מיתה על פי סברא? ורש"י תמה על רבותיו שאמרו דקידושי כסף דרבנן, דהא איכא גז"ש (כתובות דף ג' ע"א), ולהנזכר לעיל מאי קושיא, אדרבה סבירא להו דאי אפשר לחייב מיתה על פי זה.

הוא מביא את התוס' שמסבירים, שהיתה קבלה כמה הם מספר הגזירות שוות שבכל התורה, ונמצא שכל אחד דרש לפי מה שהוא סובר, מה נכלל במניין הגזירות שוות. לפי מה שכתוב פה יוצא, שאכן היה להם מניין של הגז"ש, אבל כל חכם לפי סברתו יכול להחליט לבד מה נכלל בגז"ש. נראה מדבריו שהוא מבין, שזה לא שהם קיבלו את ההלכות ממש, אלא רק את המניין של הגז"ש. אם לדוגמא כפי שאמרנו יש מאתיים גז"ש, א"כ כל אחד החליט מה נכלל בתוך המאתיים האלה. זה סבר כך וזה סבר כך. אם כן הוא שואל, יש לתמוה, על פי זה אפשר לסקול? אם בא חכם ואומר שנראה לו שהגז"ש כך וכך, לומדים זה מזה ולפי זה יוצא שכתוב בתורה שאדם זה חייב מיתה, אבל לכאורה מי אמר לך? אתה הרי לא קיבלת זאת מרבך? הוא רק אמר לך את מספר

מדוע קידושי שטר נקראים מן התורה? איפה כתוב בתורה שטר? למדו זאת מהיקש. כתוב בעניין של גט, וכתב לה ספר פריית ונתן בידה ושלחה מביתו. ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר. מקיש הויה ליציאה. הויה היינו קידושין, שהם כמו הגירושין. ויצאה' זה היתה' זה היקש, הוא נחשב יותר מגזירה שוה. אומרים חכמי תימן הקדמונים [כמו שהבאתי בעיני יצחק על שעה חלק ז' דף כ"ה יע"ש. יב"ן], 'בביאה', זה מפורש בתורה. גם שטר, נחשב היקש גלוי, היקש קרוב. אבל עניין קיחה קיחה, של קידושי כסף, זהו היקש רחוק. אבל 'רחוק' ו'קרוב', זה תרתי משמע. דהיינו, לגבי ההיקש של שטר, מדובר באותו עניין, בנושא של גטין וקידושין כתוב עניין זה. שנית, הלימוד 'יצאה' 'זהיתה' שההויה כמו היציאה, זה דבר שהוא כמעט פשוט. אבל לגבי קידושין בכסף, פסוק אחד הוא בפרשת כי תצא, והשני בפרשת חיי שרה, הדבר בכלל 'רחוק'. שנית, בכלל על מה מדובר שם, 'נתת כסף השדה קח ממני', דיברו על קניית שדה, ופה מדברים על קניית אשה, לכאורה מה הקשר? לכן זה לא נחשב כתוב בתורה, אלא מדברי סופרים, לפי דעת הרמב"ם. לכן הרמב"ם הוריד זאת בדרגא. אבל רש"י סובר, שזה נחשב ממש דאורייתא.

הרב המגיד פה מסביר, שאע"פ שהרמב"ם כותב שזה מדברי סופרים, אין פירושו שזה נחשב מדרבנן, אלא זה נחשב דאורייתא. צריכים לדעת, לא לטעות במלה 'מדברי סופרים'. אם הרמב"ם רצה לכתוב שזה מדרבנן, הוא היה כותב שזה תקנת חכמים. כל מקום שהרמב"ם כותב מדברי סופרים, כגון על מלאכת חוה"מ [ור"פ ששי מהל' יום טוב] וכדומה, פירושו שכיון והדבר אינו מפורש בתורה, אבל אפשר להגיד שכך כתוב בתורה, כך פירושו חכמי ישראל שנקראים סופרים ע"ש שהיו סופרים את כל האותיות שבתורה, א"כ הם מסרו לנו זאת במסורת. אבל הדין עצמו הוא דאורייתא, רק שהדבר לא כתוב במפורש בתורה. זאת הרמב"ם מגדיר כדברי סופרים.

בכדי להבין יותר טוב את העניין, נביא את דברי הרמב"ם בהתחלת הלכות אישות ופרק ראשון הל"א ב"ז, הוא מדבר שם על הקידושין, כיון שניתנה תורה, נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה, יקנה אותה תחלה בפני עדים, דהיינו, בדרך של קדושה וצניעות. לא עושים נישואין באופן פתאומי, אלא צריך תחילה לקנותה בפני עדים. ואח"כ תהיה לו לאשה, שנאמר "כי יקח איש אשה ובא אליה" (דברים כב, יג). וליקוחין אלו, מצות עשה של תורה הם. ובאחד משלשה דברים אלו האשה נקנית, בכסף או בשטר או בביאה. בביאה ובשטר, מהתורה. ובכסף, מדברי סופרים. א"כ הרמב"ם סובר כפי שאומרים רבותיו של רש"י.

דרך אגב, תשימו לב, רש"י פה חולק על רבותיו. דיברנו על זה בעבר [מוצש"ק ויחי ה'תשע"ג] כיצד מותר לאדם לחלוק על רבו, ואמרנו שישנם הרבה ראשונים שחלקו על רבותיהם. אבל אין מפה סתירה לדברי הרדב"ז שהבאנו, כי לא מדובר כאן על הלכה למעשה, אלא בקושיא ובפלפול, איך להסביר ולתרץ את העניין.

בכל אופן הרמב"ם כותב, שביאה ושטר זה מדאורייתא, וכסף מדברי סופרים. ממשיך הרמב"ם ואומר, וליקוחין אלו הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום. ואשה שנקנית באחד מג' דברים אלו, היא הנקראת מקודשת או מאורסת. וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת, אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה, הרי היא אשת איש, והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בי"ד. משמע, גם קידושי כסף.

אבל לכאורה, הרי הרמב"ם אמר שזה מדברי סופרים, א"כ איך חייבים מיתה על דברי סופרים?! ואכן הראב"ד משיג עליו [שם בהל' ב'ז] וכותב, אמר אברהם, זה שיבוש. ופירוש משובש הטעהו. דהיינו, הראב"ד סובר כמו רש"י.

השטר והביאה. אל תחשוב שזו דרגא פחותה. הרי אדרבה, מקובל למעשה בכל תפוצות ישראל, לקדש בכסף או בשוה כסף. במטבע או בטבעת. לא מקדשים בביאה, כי זו פריצות. ובשטר, אפילו שזה טוב מצד הדין, אבל הדבר אינו מקובל. העדיפו דוקא את הכסף. גם במשנה [ריש מס' קידושין] כתוב, בשלשה דרכים האשה נקנית, בכסף וכו'. מתחילים עם דברי סופרים. 'חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה'. מתחילים עם הדבר שהכי פחות מפורש בתורה, בכסף ובשטר, בכדי להראות את חשיבות הדברים. 'כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה'. בהרבה מקומות הדבר כך. למשל מסכת גטין מתחילה 'המביא גט ממדינת הים צריך להגיד בפני נכתב ובפני נחתם'. לא התחילו עם אותם דיני גטין שהם מן התורה, אלא התחילו עם כל מיני תקנות שהם דרבנן. הראשונים שם כותבים כך.

ממשיך המגיד משנה ואומר, ובביאור כתב כאן, שכיון שנקנית האשה באחד משלשה דברים אלו, נעשית מקודשת, והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין, וכו'. והטעם לכל זה, שאע"פ שהוא סובר שהכסף מדברי סופרים, אינו מתקנת חכמים, אלא מכלל תורה שבעל פה, והוא דבר נאמר למשה, זה דבר שקיבל משה רבינו מפי הקב"ה, ולא נכתב בפירוש בתורה, אלא שנאמר בגזירה שוה. ולזה נקרא דברי סופרים לדעתו ז"ל. לפי הרמב"ם, זאת הכוונה כשאומרים 'מדברי סופרים'. וכבר כתב הוא, שאף הדברים שנאמר בהם הלכה למשה מסיני, נקראים דברי סופרים, ומ"מ דינן ממש כדין תורה לגמרי. גם דבר שאין לו שום רמז שבתורה, דברים שמוגדר כהלכה למשה מסיני, שאין להם שום מקור בתורה, זה אפילו לא גז"ש והיקש, אלא אין שום דבר בתורה שאפילו מרמז על כך, בכל זאת גם הלכה למשה מסיני מוגדר מדברי סופרים. וזה נראה לי מבואר מדבריו.

האמת היא, יש אומרים שהרמב"ם חזר בו. הכס"מ מביא פה, מצאתי כתוב, שהרמ"ך בהגהותיו העיד, שרבינו עצמו הגיה בספרו 'שלשתן דבר תורה'. וגם אני מצאתי כן בתשובות ה"ר אברהם בנו. אבל הוא אומר, מ"מ לי נראה שאין עדותו נכונה. א"כ יש טוענים שהרמב"ם חזר בו, וכתב 'שלשתן דבר תורה'. הדבר יותר מפורש בתשובת רבי אברהם בן הרמב"ם, שם מובא שהרמב"ם מחק זאת. דהיינו לא שהרמב"ם הוסיף, אלא מחק את המלים 'בביאה ובשטר מן התורה, ובכסף מדברי סופרים', וכתב 'שלשתן דבר תורה'.

למעשה ראיתי בכת"י של קדמונינו, שישנם כאלה שהרכיבו את שני הדברים יחד. אולי הם הבינו שהוא לא מחק אלא הוסיף. כלומר, ביאה ושטר זה מן התורה, וכסף זה מדברי סופרים, אבל שלשתן דין תורה. גם רבינו זכריה הרופא גורס ומפרש כך. נראה שהם חיברו את שני הדברים. אבל לפי דברי הרב המגיד זו לא סתירה, כי זה לא שהרמב"ם חזר בו, אלא שהוסיף כמה מלים כדי להסביר את עצמו. שלא תחשוב כיון שאני אומר 'מדברי סופרים', שזה אינו נחשב דין תורה, אלא אכן זה דין תורה, רק שאני קורא לו 'מדברי סופרים', כדי להגדיר זאת ולהבין את שורש הדברים. כך כותב פה הרב המגיד באריכות, ומ"ש רבינו, שהכסף הוא מדברי סופרים, הוא מן השרש השני שהניח הרב בספר המצות, שאין הדברים הנדרשים בגזירה שוה או באחת מ"ג מדות נקראים דבר תורה אלא דברי סופרים, אא"כ יאמרו בהם בביאור שהם מן התורה. והוא ז"ל סובר כמו שפירשו קצת המפרשים, דבשטר אמרו שהוא מן התורה, ולא בכסף. וכבר השיב הוא ז"ל כן, למי ששאל ממנו, מה טעם אמר שהכסף מדברי סופרים. והרמב"ן ז"ל האריך להשיב עליו על זה בספר ההשגות שחיבר על ספר המצות, והירבה בזה דברים. אבל הוא מוסיף ואומר, כדי שלא תהיה טעות, ודע, שאף לדברי רבינו, אע"פ שהכסף מדברי סופרים, הרי הוא גומר בה לכל דבר, כמו

נכלל בתרי"ג מצוות ומה לא וכו'. יש את המספר, ויש את הדברים בעצמם. א"כ, כל חכם ידע מה הם התרי"ג מצוות, מה מדאורייתא לפי שיטתו, אבל ישנם כמה פרטים שנחלקו בהם. אותו הדבר לגבי גז"ש. יש את המספר של הגזירות שוות, ועליהם הם נחלקו, אבל רוב הדברים בעצמם, לכל חכמי ישראל היה להם בקבלה מהם הדברים, וסוקלים עליהם בבירור. זה לא שכל חכם החליט מה הגזירות שוות, אלא שהגז"ש בעצמם נאמרו, וגם המספר, רק שהם נחלקו בפרטים מסוימים. חושבני שאלו דברים פשוטים הברורים כשמש, לא הייתי צריך להסביר אותם, אולם רק בגלל שכבר נכתב פה ההיפך, רציתי לבאר זאת.

ולאמיתו של דבר, אפילו על המספר של תרי"ג מצוות, הדבר אינו כ"כ פשוט. הרמב"ן בספר המצוות דן האם זה מוסכם או לא, כיון שאנו מוצאים הרבה דברים ששנויים במחלוקת בין החכמים, א"כ אולי לא כולם הסכימו לזה. כבר בהתחלת ספר המצוות אומר הרמב"ן, טרם שאתחיל לדבר עם לבבי בעניין הזה, אומר מה שנסתפק לי, אף על פי שידעתי שהכל מחזיקים בו כדבר פשוט. וזה במה שאמרו בסוף מכות (דף כ"ג ע"ב) דרש ר' שמלאי שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו למשה בסיני, שס"ה כמנין ימות החמה, רמ"ח כנגד איבריו של אדם. ואמר רב המנונא, מאי קראה? תורה צוה לנו משה. תורה בגימטריא הכי הוי. והקשו, תורה תרי"א הוי? 'אנכי' ולא יהיה לך, מפי הגבורה שמענו. הנה על פי זו המימרא, בא בעל ההלכות ומנאן אחת לאחת למצוא חשבון, ואחריו נתפשט הדבר מאד והוסכם בין כל החכמים והתלמידים ונתפרסם בהמון שזה סכום המצוות, וכו'. אבל הוא אומר, ואני בעניי, עם כל זה עלה בליבי ספק על זו המימרא, אם היא דברי הכל או יש בה מחלוקת. רבי שמלאי אומר זאת, אולי הדבר לא מוסכם? הוא מסתפק בכך, מפני שמצינו מחלקת בגמ' בפסוקים רבים, אם הם מצוה או רשות. הוא מביא כמה וכמה מאמרים כאלה,

א"כ יוצא כך, הגאון בעל אילת השחר טוען, שלכאורה קושיית רש"י על רבותיו אינה קושיא, משום שאדרבה, אם זו רק גז"ש, אי אפשר לחייב מיתה על פי זה, כיון שהם לא קיבלו את הגז"ש הזאת. אבל אינני מבין בכלל את הנאמר פה, ואינני חושב שיצא מפיו של הרב שטיינמן שליט"א דבר כזה. מסתמא זה שכתב זאת לא דייק. אם מישוהו יכול לברר זאת, אשמח מאד. חושבני שלא דייקו. ויש לי גם משמעות כזאת. למשל, מיד בהתחלה הוא מביא את המאמר ש'אין אדם דן גז"ש אלא אם כן קיבלה מרבו ורבו מרבו', והוא מציין כמקור את הירושלמי בפסחים דף ט"ל. נכון, הדבר מובא גם שם, אבל למה צריך להביא ירושלמי? וכי אין זאת בבבלי? הרי כתוב כך בתלמוד בבלי בכמה מקומות, במסכת פסחים דף ס"ו ע"א, ובמסכת נדה דף י"ט ע"ב, א"כ לא צריך לציין זאת בשם הירושלמי. גם רש"י מביא זאת בעוד מקומות. לפי דבריו משמע, כאילו זה חידוש של הירושלמי, אבל הרי לא צריך להגיע לכך. להביא ממרחק לחמו. גם התוספות לא מזכירים זאת בכלל. א"כ למה להביא ירושלמי? לכן נראה לי שחסרים פה דברים שלא נכתבו.

במלים אחרות, הפירוש הוא אחרת. אין פירושו כפי שנראה מתוך דבריו, שחז"ל קיבלו מרבותיהם את מניין הגזירות שוות בלבד, אלא הם קיבלו מרבותיהם את כל ההלכות של הגז"ש, והם גם קיבלו את המניין. זה כמו שיש לנו דברים שהם מדאורייתא ודברים שהם מדרבנן. יש לנו תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני, כמו שכתוב בגמרא במסכת מכות ודף כ"ג ע"ב דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה. בתוך התרי"ג מצוות עצמן, ישנם דברים שהיו עליהם מחלוקות, אחד יגיד שזה דאורייתא ואחר יגיד שזה מדרבנן. וכמו שגם הרמב"ן מתווכח עם הרמב"ם בעניין זה. וכבר לפני כן הרמב"ם חלק על בעל הלכות גדולות, זה אומר שזה מדאורייתא, וזה אומר מדרבנן. וכן נחלקו מה

כגון המחלוקת של הבדלת סימן אחד בחטאת העוף, דלרבנן 'לא יבדיל' הוא לאו, ולר' אלעזר ב"ר שמעון מאי 'לא יבדיל', אין צריך להבדיל וכו'. וכן חמץ בפסח לאחר זמנו, דהיינו אחרי פסח, לדברי רבי שמעון הוא מותר מן התורה, ולדברי רבי יהודה הוא לאו בפני עצמו, וראוי להביאו בחשבון. א"כ בודאי שיש ביניהם מחלוקות, לכן השאלה, האם המחלוקות הללו גרמו בסופו של דבר גם לשינוי במספר המצוות, או שלא. כולם אומרים שיש תרי"ג מצוות, אבל הויכוח הוא, מה נכלל בהם ומה לא. גם הרשב"ץ מאריך בכך בהקדמתו לספר זוהר הרקיע, בפירושו על האזהרות. אבל למסקנא אומר הרמב"ן, ומביאו הרשב"ץ, שלמעשה הדבר אכן מוסכם.

האם משה רבינו ע"ה ידע את כל מה שחכמי ישראל עתידין לחדש.

רבינו חיים בן עטאר בספרו אור החיים בפרשת תזריע [ויקרא י"ג ל"א], כותב יסוד חשוב מאד שכדאי לדעת, בכל העניין של מדרשי חז"ל. מצד אחד, הרי אמרנו קודם, שמשה רבינו ידע הכל, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. אבל מצד שני, רואים בכמה מקומות, שלכאורה ישנם דברים שהוא לא ידע. ידועה הגמרא במסכת מנחות [דף כ"ט ע"ב] שהקב"ה הראה למשה את רבי עקיבא, ראה אותו דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, ותש כוחו של משה רבינו, כי נראה שרבי עקיבא דרש דברים שמה רבינו לא ידע. וישנם עוד כמה מאמרים כאלה. כגון 'אלה הדברים עשיתם ולא על עזבתים', אעשה לא נאמר וכו'. עשיתי לרע"ק וחבריו דברים שלא נגלו למשה, כמובא במדרש [דברים רבה פ' חקת פרשה י"ט אות ו'].

אומר האור החיים יסוד חשוב, אכן משה רבינו ידע את כל התורה כולה, כולל כל התורה שבע"פ. במשך ארבעים יום וארבעים לילה נפתח ליבו כאולם, והקב"ה גילה לו הכל. כמו

שנאמר 'איש האלד'ים', חציו מלאך וחציו איש. א"כ, הוא שאב את כל התורה כולה, אבל הקב"ה לא גילה לו היכן כל דבר נרמז בתורה, כיצד לדרוש וללמוד זאת מהפסוק. זאת הקב"ה לא גילה לו. את הדבר הזה, כל הדרשות והלימודים, למדו חכמי ישראל בכל הדורות, וזהו העמל של כל חכמי ישראל. לכן משרע"ה היה יכול לשמוע מרע"ק דברים, שהוא לא ידע אותם. רע"ק היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, אבל משרע"ה לא ידע שבמלה זו הדבר רמז, ושזאת הכוונה בפסוק זה. דבר זה, היה לו חידוש, כי היה חסר לו ידיעה זו. אבל את הדברים בעצמם, הוא אכן ידע. הוא הרי מסר את כל ההלכות, וכך זה התקבל. אבל איך ללמוד זאת? הוא לא ידע. לכן מצוי מחלוקת בדרשות, שזה אומר בכה וזה אומר בכה.

כך הוא כותב, ונראה כי ישוב המאמרים הוא, כי הן אמת שכל דבר תורה נאמר למשה, ואין חכם יכול לדעת יותר ממה שידע משה. והגם שתצטרף כל דורות ישראל מיום מתן תורה עד שתימלא הארץ דעה, אין חידוש שלא ידעו משה. אבל ההפרש הוא, כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל פה, והנה ה' ברוך הוא בחכמתו יתברך רשם בתורה שבכתב, כל תורה שבעל פה שאמר למשה. דהיינו, כל התורה שמסר הקב"ה למשה רבינו בעל פה, טמון ומוסתר בתורה שבכתב בכל מיני דרכים, ואפילו המדרשים. המלבי"ם כותב בהקדמתו לספר ויקרא, שהדרשות הם עומק פשוטו של-מקרא. אפילו אם נראה מדרש שאינו לפי הפשט, אבל מי שמתעמק ומתבונן, למד פה כתוב כך ופה כתוב אחרת, יבין את העמקות של התורה. זה אפילו בפשט, וק"ו דברים נסתרים, לפי הכללים. וק"ו אם ישנם דברים שהם הרבה יותר גבוהים. את הכל טמן הקב"ה בתורה. לכן יש שבעים פנים בתורה, ואמרי לה שבעים אלף פנים בתורה. הכל מוסתר, אבל בתורה רשום הכל.

דבר הלכה שהלל הזקן רצה לדעת, וכשהגיע לא"י אמרו לו שכך ההלכה, והוא דייק זאת מהפסוק. ודברים אלו נכונים הם.

ענין הדלקת נר של-שבת וברכתו, התייחסות לדברי הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א כפי שפורסמו בחוברת "אור תורה" (אב התשע"א) במענה לספר "נר יום טוב" של מרן שליט"א, והערות עליו. טענות בעל "ילקוט יוסף" על דברים אלו, והערות מרן שליט"א עליו.

גם בענין הדלקת נר שבת, כותב הרמב"ם בהלכות שבת [פרק חמישי ה"א], שחובה מדברי סופרים, שאמרנו למעלה שזה נחשב כדין דאורייתא. כותב הרמב"ם כך, הדלקת נר בשבת אינה רשות, אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק. ולא מצוה, שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה, כגון עירובי חצרות או נטילת ידים לאכילה. אלא זה חובה. ובסוף הוא מסיים, וחייב לברך קודם הדלקה, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של-שבת. כדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים.

א"כ צריכים אנו לדעת, היכן כתוב או רמז בתורה ענין הדלקת נר בשבת?

בכדי לעמוד על ענין זה, אקרא לכם מה שכתב הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א בחוברת אור תורה [אב התשע"א סי' קמ"ח, דף תתרס"ה אות ט']. לא ידעתי מכך, רק בזמן האחרון מישוה הביא לי העתק של החוברת, ויישר חיליה לאורי, חן חן לו. בענין ברכת נר של יום טוב. בתקופה האחרונה יצאו חוברות ברעש ורוגז, על מנהג תימן לברך או לא לברך על הדלקת נר של יום טוב. הוא כותב כך, לפי מה שכתבו קצת אחרונים, שברכת להדליק נר שלשבת נתקנה בימי הגאונים נגד הקראים שנשארים בליל שבת בחשך, לכאורה לפי זה אין טעם לברך להדליק נר של יום טוב, שבזה לא חלקו הקראים, שכולם מדליקים נר ביום טוב. ועוד, דכיון שאפשר להדליק ביום טוב עצמו מאש בוערת, לכאורה אין טעם לברכה זו, כמו שאין

אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בעל פה, היכן הוא רמז בתורה שבכתב. וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה, שיישבו ההלכות שנאמרו למשה בסיני, והסודות והדרשות כולן יתנו להם מקום בתורה שבכתב. ולזה תמצא באו התנאים וחיברו תורת כהנים וספרי וכו', וכל דרשתם בכתובים אינם אלא על פי ההלכות. את ההלכות והדינים בעצמם הם קיבלו, והלבישום בתורת ה' תמימה שבכתב. ממילא יכול להיות מחלוקת, זה יגיד כך וזה יגיד אחרת, כי אולי לא מפה הוא הלימוד. כל אחד צריך להוכיח את דבריו ולבררם, ואם מישוה יסתור אותנו, הדבר לא נורא, כי ההלכה בעצמה נשארה כפי שהיא. ואחריהם ועד היום זו היא עבודת הקודש בני תורה, לדייק המקראות וליישבם על פי המאמרים שהם תורה שבעל פה. בני תורה, העמלים בתורה, עבודתם היא לדייק ולחדש חידושים. לא משנה אם צדקת או לא, כי יתכן שתגיד דבר אמת, שהרי לכל אחד יש חלק בתורה, ויתכן שתכווין לאיזה רמז שיש בדבר זה. העיקר הוא, שלא תוציא ע"י הפירוש איזה דין או הלכה חדשה, וק"ו אם זה יהיה נגד ההלכה. אלא בתורת ליישב את הענין, לפרש ולהסביר בתורת ה'. וזו היא עבודת התורה, הנקראת ארץ החיים.

ממשיך האור החיים ואומר, וענין זה לא נמסר למשה כולו, לדעת כל תורה שבעל פה היכן היא כולה רמוזה בתורה שבכתב, ולזה אמרו חז"ל שדרש רע"ק דרשות שלא ידעם משה. אין הכוונה שלא ידע משה עיקרן של דברים, הלא ממנו הכל, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש. הרי אדרבה, הוא המקור של כל התורה, הוא היסוד ושורש המסורת, משה קיבל תורה מסיני ומסרה וכו'. אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם, היכן רמוזים בתורה. והוא מסיים, וזה לך האות מה שלפנינו, שדרש הלל מהכתוב ההלכה שנאמרה למשה בעל פה, ולא גילה ה' למשה עיקרה בכתוב, ובא הלל ודרשה. הוא מביא זאת כי מדובר פה על איזה

מברכים וצונו לאכול ולהתענג ביום טוב. רק בשבת המצוה היא להדליק לפני כניסת השבת, שלא יכנס ליום שבת בחשך. ומכל מקום, כיון שנהגו בא"י ובכל העולם כדעת הפוסקים לברך על נר של יום טוב, וכן פסק מרן בשו"ע, יש להם לנהוג כן. ואין לומר אילו ראה מרן דעת ראשונים אחרים שלא לברך, היה אומר ספק ברכות להקל, שאין אומרים סב"ל נגד המנהג הקבוע מדורי דורות. אכ"כ הוא מדבר גם על התימנים.

בכל אופן, זה הדבר הראשון, הוא מביא לנו סייעתא, ראיה שהתימנים צודקים שאינם מברכים על נר של יום טוב, וזאת לפי מה שכתבו 'קצת אחרונים', שברכת להדליק נר שלשבת נתקנה בימי הגאונים נגד הקראים שנשארים בליל שבת בחושך. כידוע, הקראים חשבו, שמה שכתוב בתורה 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת', היינו שאסור שיהיה בשבת אור דולק. כמובן שזו שגיאה, כי הכוונה היא, לא להדליק בשבת, אבל לא שאם הדלקת נר בערב שבת, אסור שימשיך לדלוק בשבת. אבל הם חסרי בינה, זרשעים בחושך ידמו, בליל שבת נשארו לאכול בחושך. אוכלים גם תולעים או אינני יודע מה, בחושך ובאפילה. א"כ לפי זה, אם זאת הסיבה שבשבילה תיקנו ברכת להדליק נר שלשבת, ביום טוב הרי הקראים אוכלים באור. כל העניין הוא רק ביום השבת, כי לגבי יום טוב כתוב במפורש בתורה 'את אשר יאכל לכל נפש וגו'', מותר אפילו לבשל ביו"ט. ואם מותר לבשל, א"כ בודאי שמותר להדליק. ממילא אין טעם לברך להדליק נר של יום טוב.

وهو מוסיף עוד נקודה, וכן מוכח בגמ' בפרק במה מדליקין [שבת דף כג ע"א], שלא שאלו 'מאי מברך' והיכן ציונו על נר שלשבת, עד שהגיעו לנר חנוכה, שאינו מעניין המסכת והפרק. הרי במס' שבת יש פרק שלם, 'במה מדליקין ובמה אין מדליקין', ולא מוזכר כלום בעניין הברכה על נר שלשבת. ובתוך עניין במה מדליקין, נכנס עניין נר חנוכה. ופתאום בתוך הסוגיות של

חנוכה, הגמ' [בדף כ"ג ע"א] אומרת, מאי מברך? אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר שלחנוכה. והיכן ציונו? רבי אבהו אמר, מ'לא תסור'. רבי נחמיה אמר, 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך'. לכאורה, למה מדברים על ברכת נר חנוכה? תדבר על ברכת נר שלשבת? הרי רק בדרך אגב נכנס פה הנושא של חנוכה, אבל מה עם עניין ברכת נר שלשבת? לכאורה זו ראיה עצומה. ובזה ניחא מה שהקשו האחרונים למנהג האשכנזים, לברך על נר של שבת אחר ההדלקה. למה האשכנזים מברכים לאחר ההדלקה? הרי הכלל הוא, כפי שהגמרא אומרת במסכת פסחים [דף ז' ע"ב], כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, חוץ מן הטבילה. דהיינו, טבילת גר, כי 'אכתי גברא לא חזי', עדיין אינו יכול לברך 'אשר קדשנו' לפני הטבילה, כי הוא גוי, עוד לא מצוה. לכן הוא מברך רק לאחר הטבילה. אבל לכאורה, היה צ"ל, חוץ מן הטבילה ומהדלקת הנר. הרי לפי מנהג האשכנזים, מברכים אחרי ההדלקה. א"כ למה זה לא כתוב? התשובה היא, כיון שבזמן הגמרא לא היתה ברכה על הדלקת נר שלשבת. כך הוא אומר, לא קשה מידי, שבימי חכמי התלמוד עוד לא תיקנו ברכת נר שבת, ודו"ק. עכ"ד.

ואני אומר, חכמים היזהרו בדבריכם. אינני מכיר, לא 'קצת אחרונים' ואפילו לא אחרון אחד, שאמר דבר זה, והוא משלומי אמוני ישראל. דעה זאת, באה מאפיקורסים. אותם 'קצת אחרונים' הללו, אינם מבני בית המדרש הכשרים, אלא בעלי דעות כוזבות.

בספר נר יום טוב [פרק מ'], הזכרתי זאת. נאלצתי להזכיר זאת, כיון שאחד מהרבנים [הרה"ג עזריה בסיס שליט"א] הביא זאת וכתב, וזכורני לאחד מהאחרונים שכתב שהגאונים תיקנו הברכה, לכן כתבתי בהערה למטה, דעה זו, שהגאונים הם שתיקנו הברכה, אינה אלא השערת חוקר חיצוני אחד בשם סיון, ויש מי שפירסם אותה בזמנינו. ולכן לא הזכרתי סברא זו בפנים הספר, כי הם מבעלי דעות

יודעים מה זה מחקר? חיפוש. מחפשים איפה ואיפה, עד שמוצאים מקור. בפסוק בתהלים, שאומרים ב'לכו נרננה' בערב שבת, אשר בידו מחקרי ארץ, מפרש רש"י ומהרי"ץ בעץ חיים דף צ"ט ע"א, עניינו רוב החיפוש. א"כ, כיון שלא מצאו שהזכירו זאת, הם הגיעו למסקנא שהניקוד הוא מאוחר. אין הכוונה לקריאה עצמה, אלא לצורות שנכתבו כסימן וכהוראה לכך. והם הביאו ראיות, או כעין ראיות, כמו שכתוב, אמר לו, ישמעאל אחי, היאך אתה קורא? כי טובים דודיך מיין, או דודיך מיין? ושה"ש רבה, א"ל, לכאורה מה הפירוש? תסתכל בניקוד. אבל הרי יכול להיות שיש מחלוקת בניקוד. לא משנה. בקיצור, בכל דבר הגישה שלהם מראש, לאחר אותו, שיהיה מאוחר מה שיותר.

אבל זכיתי ומצאתי, לא רק שהניקוד אינו מאוחר, אפילו מתקופות הגאונים ואפי' אחרי חז"ל, כמו שהם חשבו, אלא שזה קיים עוד מימות הנביאים, והראיה ממחברת התיגאן. הרי יש שתי מחברות התיגאן. מחברת הגדולה, ומחברת הקטנה. מחברת הגדולה, היא בלשון הקודש. ומחברת הקטנה, מה שנקראת מחברת צנעאני, היא בלשון ערבית. תירגמה ללשון יידישנו הרה"ג יואב פנחס הלוי שליט"א, בזמנו דחפנו ועודדנו אותו לתרגם אותה, וברוך ה' הוא זיכה את הרבים. מובא שם בפתיחה, פסוק מספר חבקוק ו', ב', פתוב חזון ופאר על הלחות למען ירוץ קורא בו. 'כתוב חזון', היינו הכתב. 'זבאר על הלחות', היינו הניקוד. למען ירוץ קורא בו. כלומר, הקב"ה מצווה את הנביא, תכתוב את הנבואה, ותנקד אותה, למען ירוץ קורא בו, כדי שלא יהיו קשיים וספיקות בקריאה. א"כ רואים שכבר בזמן חבקוק היה את הניקוד. כמובן שאת המאמר הזה הם לא ידעו, כמו הרבה דברים שאינם יודעים ואינם מבינים.

בכל אופן הרמב"ם כותב, שהדלקת נר של שבת הוא מדברי סופרים, משמע שזה מן התורה, רק שלא נכתב בפירוש בתורה.

כזכות. וכבר הרחבתי אודות זה בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת וירא על פסוק 'אין לשפחתך כל בבית'. כעת, מי שלא יודע, אגלה לו סוד. את מי שאינני רוצה להזכירו, אני כותב את שמו בהיפוך אותיות. א"כ סיון, היינו וייס. מאיפה אני יודע זאת? ראיתי מאמר של רב אחד, גם הוא בדעותיו חבר שלו, הוא פירסם זאת בקובץ סיני, גם זה קובץ שהשתתפו בו אנשים שהם חצי בפנים וחצי בחוץ, הוא עשה מאמר על הדלקת נר של שבת והביא שם את הדברים, וציין איזה ספר דור דור של אותו וייס. אמרתי, אעייין בספר הזה. שלחתי להשיג את הספר, וחשכו עיני. רובו, רחמנא ליצלן... זה איש משכיל, מהמפסילים האשכנזים, בעלי דעות זרות, המזלזלים בדברי חז"ל. א"כ, מה שייך דבר זה אלינו? בקיצור, זו המצאה שלו. לצערנו, הם כנראה למדו קצת בבית המדרש, ואח"כ פרשו. שנה ופירש קשה מכולם. א"כ, מה מכניסים זאת לבית המדרש? זה נגד דעת כל הפוסקים, ראשונים ואחרונים. אין דבר כזה. לא מוזכר דבר זה בשום ספר. א"א לומר או לכתוב עליו 'קצת אחרונים', כי אין קצת אחרונים כאלה, אלא רק אלה שבחוץ. רק הוא שהמציא זאת.

ולמעשה, גם בעל אבן ספיר כתב משהו דומה, אבל גם הוא אינו הכי חלק. הוא עוד בסדר, לא עבר את הגבול, אבל הוא התקרב... אני חייב להגיד את הדברים, בכדי שאנשים יזהרו. הדבר אינו פשוט. בעל אבן ספיר כתב משהו דומה, לפי דבריו, כל תקנת ההדלקה עצמה, נעשתה נגד הצדוקים והקראים. אבל גם לזה אין זכר בשום מקום.

צריכים לדעת כלל, החוקרים הרחוקים מתורה ומצוות, כל דבר, הם מאחרים אותו. מה שהם יכולים להגיד שהיה בדורות האחרונים, אם הם לא מצאו לזה מקור קדמון, הם יגידו שזה מאוחר. לדוגמא, כל צורות הניקוד, כגון קמץ פתח ושווא, שיש בהם עניינים גבוהים והדבר קיים בכל הדורות, אבל הם חיפשו היכן דבר זה כתוב, ואיפה דבר זה כתוב. עשו מחקר. אתם

על כל פנים רואים, שהדלקת הנר נחשבת קרובה לדאורייתא, והדבר היה נהוג בכל הדורות ובזמן הנביאים. הרי גם מביאים פסוק באיכה, 'זתנח משלום נפשי', זה הדלקת הנר בשבת. הגאונים גם כותבים, מנא לן שצריך הדלקת נר בשבת? דכתיב 'ידעת כי שלום אהליך', ואין שלום אלא באור, שנאמר וירא אלדיים את האור כי טוב וכו'. לא רק על שרה אמנו כתוב שהדליקה נרות. גם רחל אמנו, כתוב שיעקב מסר לה זאת בסימנים. גם לגבי השונמית מצאנו, 'ונציב לה שם בכסא ומנורה'. גם לגבי חנה הגמ' אומרת במס' ברכות ודף ל"א ע"ב, 'שלשה בדקי מיתה בראת באשה, ואמרי לה שלשה דבקי מיתה, ואלו הן נדה וחלה והדלקת הנר. א"כ רואים שבכל הדורות היה הדבר פשוט אצל חז"ל. ואכמ"ל.

לכן, מה שכתב הרב מאזוז בשם 'קצת אחרונים', הדבר תמוה מאד. מפני שלא מכניסים דברים זרים, בלי לדעת את מקורם.

דבר שני, לגבי הקושיא מהגמ'. כעת מובן יפה מאד למה הגמ' לא שאלה על הדלקת נר שלשבת, כי הדבר היה פשוט ומפורסם, ולא צריך לכתבו. זה כמו ששואלים, איפה נכתב ברכת ברוך שאמר? הרי לפי שיטת הרמב"ם, לא יכול להיות שהגאונים תיקנו ברכה זאת, שהרי הרמב"ם סובר שאין כח בידי הגאונים לתקן ברכה. וההוכחה לכך, מפני שהיא נהוגה בפשיטות בקרב כל ישראל. כמו שבירתי בס"ד שם בהערה שבספר נר יום טוב. על כרחך, ודאי שהרמב"ם הבין, שברכה זו היא מתקנת אנשי כנסת הגדולה לכל הפחות. ממילא בנר"ד, עניין הדלקת נר שלשבת הוא דבר קדום, שבכל הדורות היה ידוע וברור לכל, לכן לא שאלו עליה 'מאי מברך'. משא"כ נר חנוכה, שזהו דבר שהתחדש בזמן החשמונאים, בתקופת בית שני, על זה הגמ' צריכה לשאול 'והיכן ציוונו', כי זוהי מצוה שהיא בודאי מדרבנן.

והביאור בזה, כפי שאומר החתם סופר ואר"ה קס"ח, שעונג שבת וכבוד שבת זה דאורייתא ממש, נאמרה למרע"ה בעל פה הלכה למשה מסיני, ואתא ישעיה ואסמכיה אקרא. א"כ הדלקת נר שלשבת יכול להיחשב אפי' כדבר מן התורה. ויש הרבה ראיות ממקומות רבים לעניין זה, שהדלקת נר שלשבת היה כבר בזמן הנביאים. כבר אינני מדבר על מש"כ חז"ל על שרה אמנו שהיתה מדליקה נרות, כן מצאנו על כל האמהות, וגם על חנה, ועוד. ולמעשה, הדבר כתוב גם במדרש תנחומא [תחילת פרשת נח], 'למדנו רבינו, על כמה עבירות נשים מתות בשעת לדתן? כך שנו רבותינו, על שלשה וכו', ושלשתן מן התורה. נדה, דכתיב (ויקרא, טו) 'ואשה כי יזוב וגו'. חלה, (במדבר, טו) 'ראשית עריסותיכם'. הדלקת הנר, דכתיב (ישעיה, נח) 'וקראת לשבת עונג', זו הדלקת הנר בשבת. וא"ת, לישב בחשך? אין זה עונג, שאין יורדי גיהנם נדונין אלא בחשך, שנאמר (איוב י, כב) 'אֶרֶץ עִיפֹתָה כָּמוֹ אֶפְלֹ'. ומה ראו נשים להצטוות על שלש מצות האלו? אמר הקב"ה, אדה"ר תחילת בריותי היה, ונצטווה על עין הדעת. וכתוב בחוה, (בראשית, ג) 'ותרא האשה וגו' ותתן גם לאישה עמה ויאכל', וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו, וכתוב בתורה (שם ט), 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך'. תשפוך דמה ותשמור נדתה, כדי שיתכפר לה על דם האדם ששפכה. מצות חלה מניין? היא טימאה חלתו של עולם, דא"ר יוסי בן דוסמקא (נ"א קצרתא), כשם שהאשה מקשקשת עיסתה במים ואח"כ היא מגבהת חלתה, כך עשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון. דכתיב (שם ג) 'ואד יעלה מן הארץ והשקה', ואחר כך 'וייצר י"י אלדים את האדם עפר וגו'". הדלקת הנר מניין? היא כיבתה נרו של אדם, דכתיב (משלי, ה) 'נר אלדים נשמת אדם', לפיכך תשמור הדלקת הנר. אמנם מש"כ במדרש שזה 'מן התורה', אין הכרח שיתפרש דוקא שזה מצוה דאורייתא. הדבר לא מפורש, אבל לפעמים זה כך.

שהוא כדי להוציא מלב הקראים שנמנעו מלהשאיר אור דלוק בליל שבת. לאמיתו של דבר, זה לא 'חלק מן התימנים', אלא רובם, כמו שביררנו בספר נר יו"ט.

אינני יודע איך נכנס פה מדרש תנחומא ו'מפרשים', אבל שתדעו, במפרשים המקובלים, בודאי שדבר זה אינו כתוב. אולי, שמעתי שיש מדרש תנחומא חדש, כנראה הוסיפו שם כל מיני הערות והגהות, יכול להיות שהדבר מובא שם. מי שיש לו את המהדורא זאת, אודה לו אם יביא לי. אני לא ראיתי זאת במדרש תנחומא. יכול להיות שמישהו הכניס זאת שם בהערות, אבל כפי שאמרנו, מקור הדבר הוא מאפיקורוסים. ומי שהכניס זאת שם, 'כי לכל העם בשגגה', כנראה הם לא ידעו. אבל תראו, זה כבר נהיה 'מפרשים'... [אח"כ נתברר לי כי אכן כך הוא, כיעויין בשיעור מוצש"ק בשלח התשע"ג. יב"ן]. בכל אופן, הילקו"י חולק עליו ודוחה את דבריו, אין לזה הכרח, די"ל דאחר שמצינו במשנה במסכת שבת [דף כ"ד כ"ה, ודף ל"ד ע"א] עניין הדלקת הנר, ואמרו בגמרא דהוא משום שלום ביתו, והעדיפו נר שבת על נר חנוכה, משמע שזו היתה תקנה גמורה כבר מזמן המשנה. והטעם מפני הקראים, הוא לתוספת טעם בעלמא.

אינני יכול להיכנס לכל דבריו, אין פנאי כעת, אבל זה בבחינת 'טענו חטים וענה לו בשעורים'. הרב מאיר מאזוז שליט"א דייק, הוא כתב זאת על הברכה, אבל הרב יצחק יוסף שליט"א מדבר על ההדלקה עצמה. דהיינו, הוא אומר שהגאונים תיקנו את הברכה, כדי לחזק את עניין הדלקת נר שלשבת. שהרי יש הרבה דברים משום 'עונג שבת', גם סעודה נקראת עונג שבת, ולא מצאנו שתיקנו לברך על סעודת שבת. וכדומה. א"כ, למה רק על ההדלקה קבעו ברכה? ע"ז הם אומרים, כיון שהקראים חלקו על הדבר, לכן באו הגאונים ותיקנו ברכה, כדי לחזק את העניין, להראות את ההתנגדות אליהם, לבסס ולייסד זאת בעם ישראל. א"כ, עכשיו אתה מביא שיש עניין של

בהמשך כותב הרב מאזוז, לגבי ברכה על נר של יו"ט, כיון שאפשר להדליק ביו"ט עצמו מאש בוערת, לכאורה אין טעם לברכה זאת. זה לא חידוש, מהרי"ץ כבר כתב זאת בשו"ת פעו"צ, והרחבנו על כך בספר נר יום טוב. הרי זהו היסוד הגדול של מהרי"ץ, לכך שביום טוב אין טעם לברכה.

אח"כ אומר הרב מאזוז, אין לומר שאילו ראה מרן וכו', כי אין אומרים סב"ל נגד המנהג. גם אנו אומרים כך, וכבר כתבנו על כך באריכות והסברנו זאת, הדבר אינו חידוש. אני אומר את הדברים הללו, כיון שנראה שהוא מתכווין להעיר פה על ספר נר יום טוב, אבל הרי הדברים כבר כתובים בספרנו עצמו. רק שבעצם, עוררנו פה שאלה חדשה, אפילו לדעת מרן. דהיינו, נכון שהספרדים נהגו לברך, אבל בזמנינו יש אור של חשמל, זה כבר דבר חדש שלא היה בכל הדורות, א"כ יש פה עוד ספק. איך נברך להדליק נר של יו"ט, כשהדבר עצמו שנוי במחלוקת? ובפרט בזמנינו שמדליקים אור של חשמל? ויש שאלה בכלל על נר של שבת, איך מברכים עליו? הרי אין חושך? הלא מדליקים אור, שהוא פי שבעים ושבע מאור הנרות. א"כ בודאי שיש בזה שאלה גדולה. מה נגיד, שזהו המנהג? אבל ע"ז לא היה מנהג, שהרי החשמל התחדש בזמנינו. ואכן יש בזה שאלה, הדבר אינו ברור. ועל זה הוא לא ענה כלל.

בא בעל ילקוט יוסף, ומעיר דבר אחר על הרב מאזוז, בלי להזכיר אותו. יש לו סיבה לא להזכירו. מישוהו שלח לי זאת. כוונתי רק להעיר בזאת, כי לא ראיתי את הספר עצמו, אלא אברך אחד מידידינו הי"ו שלח לי צילום של חלק מהדפים מספר ילקוט יוסף [כרך א' של הלכות שבת חלק שני מהדורת התשע"א עמ' רס"ד]. הוא מביא מה שכתוב באור תורה, יש מי שכתב להביא סייעתא למנהג חלק מהתימנים שלא מברכים על הדלקת הנר ביום טוב, שהרי במפרשים – במדרש תנחומא – מובא טעם להדלקת הנר,

שלום ביתנו? בסדר, בודאי שיש, לא חלקו על כך שזה יסוד התקנה. ממילא בעצם זה לא הנושא, מה שהוא מתווכח איתו.

גם על הראיה מהגמ', הוא דוחה אותנו, אבל חושבני שגם בזה לא ירד לסוף דעתו. הוא כותב, מה שאמרו בגמ' נוסח הברכה על נר חנוכה, הוא מפני שכל הסוגיא שם עסקה בענייני חנוכה, ולכן ביארו דין זה בחנוכה. זאת לא תשובה. הרב מאזוז לא שאל למה ביארו דין זה בחנוכה, הוא שאל שהיה צריך לכתוב זאת על שבת? א"כ מה אתה עונה? שהסוגיא מדברת על חנוכה? בסדר, אבל לא זאת השאלה. אלא צריך לענות על שאלה זו כפי שאמרנו מקודם.

בהמשך, הוא חוזר וכותב שוב על ענייני העדות, ובכל פעם הם חוזרים על אותם הדברים, 'קמא קמא בטיל' ושו"ת אבקת רוכל, בכל הספרים הם חוזרים על זה, אולי בעשר ספרים חזרו על אותו הנושא פעם ועוד פעם. זה בגלל שיש היום מחשבים, יש שיטת "העתק הדבק", לוקחים מפה ומדביקים לפה, כך אפשר להדפיס ולנפח בקלות את הספרים. הכפילו וחזרו על הכל אותו הדבר, או כמעט אותו דבר. דברים אלו הם כותבים שוב ושוב, ואין צורך שנשיב. אבל על כל השאלות הקשות שהם צריכים לענות עליהם, להתעמק ולעיין הדק היטב, על כך הם לא מדברים. תשעים ואחת השגות כתבתי בספר נר יו"ט, על דבריהם שחלקו על מהרי"ץ בדין זה והמסתעף ממנו, לפני יותר מחמש שנים, ועדיין לא ענו עליהן. תשעים ואת זה גימטריא של הוי"ה ואדנו"ת. מי שדורש אמיתה של תורה לשם שמים, שיתמודד עם אותן הטענות, אחת לאחת. ולא ידבר סחור סחור, יגבב וילקט דברים קלים ושטחיים, או אז יודע שלן בעומקה של הלכה, ומודים דרבנן היינו שבחייהו, ונרוממה שמו יתברך יחדיו.

בדף תשי"ד, הוא מדבר על ענייני השוהים אחרי הקידוש, דהיינו שמאחרים את סעודת שבת

ושותים ואוכלים לפני הסעודה. הוא מביא מה שכתבתי בקובץ אהלי יעקב ובהל' שבת, אלול ה'תשס"ו, מדף קצ"ד] בעניין זה, הבאתי שמהרי"ץ מדבר על כך, ובסוף הוא כותב, גם לו יצויר שהיה זה מנהג פשוט בתימן, והיה לזה סימוכין נאמנים בפוסקים, יש להורות כאן בא"י בענייני הלכה לבני תימן לנהוג עפ"י פסקי מרן, ולהיות כולם אגודה אחת. הדבר אינו נכון, משום שמרן בכלל לא דיבר על עניין זה, האם אפשר לשתות געלה לפני הסעודה. זה לא מרן, אלא הרמ"א. מה זה שייך למרן? אבל בכל אופן הוא הכניס זאת פה.

وهוא ממשיך וכותב בילקו"י שם, וכל זה דלא כמו שעשה בספר שלחן ערוך המקוצר, במחילת כבוד תורתו, שחידש שמהרי"ץ הוא מאריה דאתרא של כל יוצאי תימן. כבר התייחסתי לעניין זה ובשיעור בפני בחורי הישיבות הקד' שיחי', שנמסר במסגרת מסיבת חנוכה התשע"ג] לגבי מה שכתב בספרו ילקוט יוסף על הלכות חנוכה [מהדורת התשע"ג], וכעת שוב הוא חוזר וכותב זאת פה. דיברנו על כך, וזה יודפס בקרוב בעזרת השם, לכן לא אאריך כעת בעניין זה. זו טעות ברורה.

וכל יוצאי תימן צריכים ללכת לאורו של מהרי"ץ נגד כל הפוסקים ונגד מרן גם כאן בארץ ישראל. תשמעו דבר מעניין, כך הוא עונה, אך אין לזה שום מקור. ואדרבה, זקני תימן מעידים שבתימן היו אלפי בתי כנסת, וכל רב בית כנסת הורה לפי ראות עיניו, ולא היו חילוקי מנהגים ברורים כלל. וגם מה שכתב שבתימן הלכו לאורו של מהרי"ץ וכו', רבים מחכמי תימן העידו להיפך, וכן כתב בשו"ת ויצבור יוסף בר [ח"ד עמ' קס"ג], "בד"כ ידע כבוד תורתו, שברוב מנהגי תימן, לא היה מנהג אחיד בכל ארץ תימן. כי אפילו בצנעא עיר הבירה, היה כמה מנהגים חלוקים זה מזה מדורי דורות וכו'. כל רב בחוג שלו, וכל מנהיג רוחני בקהל שלו או בבית הכנסת שלו, היה מנהיג כפי המקובל בידו וכו'. ע"כ אין לתמוה אם מהר"י הכהן חלק על מהרי"ץ

כמ"ש זקמת ועלית אל המקום אשר יבחר יי' אלד"ך בו וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'.

נכון, כך כותב רבינו חיים פלאגי, ומביא את הראיה מספר החינוך שכותב כך [מצוה תצ"ה], העובר על זה ואינו שומע לעצת הזקנים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו, מבטל עשה זה, וענשו גדול מאד, שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו, וכו'. אולם המנחת חינוך טוען נגד הדבר, הוא אומר שלא נראה לו שזה דאורייתא. הוא כותב כך, לאחר שבטל ביד הגדול מלשכת הגזית, בבית דין שבכל דור ודור אם עוברים על דבריהם, אפשר אינו עובר בעשה ולא תעשה. וכן הוא לשון הכתוב, וקמת ועלית וגו', היינו לבית דין הגדול, ועשית על פי הדבר וגו' מן המקום שהוא לא תסור וגו', דמירי הכל בבית דין הגדול, אבל בחכמי כל דור ודור מניין לו? הוא מביא שספר החינוך כותב אחרת ומקשה עליו, ומניין לו זה? שאני בית דין הגדול אשר כבוד ה' יתברך חופף עליהם כל היום, ועליהם הבטיחה התורה וכו'. אמנם הוא מסיים ואומר, שכך נראה מדברי הרמב"ם בספר המצוות ובהקדמה לספר יד החזקה, וברמב"ן, ובודאי מצאו באיזה מקום מקור לכך.

יש במהדורות החדשות של ספר מנחת חינוך, הערה של הגר"י פרלא, זהו הרב ירוחם פישל פרלא, מחבר הביאור הארוך על ספר המצוות לרס"ג. הוא לא מסכים עם דבר זה וכותב כך, מה אתה שואל? מה המקור לדבר זה? החינוך עצמו כתב מה המקור, יפתח בדורו כשמואל בדורו. הא אין לך לילך אלא אצל השופט שבימך, וכו'. אבל נראה, דזו היא דעת החינוך בלבד. כי בדברי הרמב"ם לא נמצא שום משמעות לזה, ואדרבה בספר המצוות משמע איפכא, וגם מדברי הרמב"ן לא משמע הכי. בקיצור יש מחלוקת גדולה האם אכן הדבר נכון או לא, האם זה דאורייתא.

בדין זה". שמעתם? היו אלפי בתי כנסת, ולפי דבריו הכל היה סלט, התימנים אינם יודעים בין ימנים לשמאלם, כולם מבולבלים... כמובן שהדברים לא היו ולא נבראו. בודאי שישנם חילוקי מנהגים, אבל לא בצורה מוגזמת כזאת. רוב ככל הדברים בקהילותינו היו ידועים וברורים.

אולם כפי שאמרתי, לא אכנס כעת בפרוטרוט לנושא זה, בפרט שכבר הסברנו בעבר היטב. וגם על שיטתו המופרכת של הרב צובירי בעל ויצבור יוסף בר, שהטעתה רבים בעוה"ר, כי מחוסר ידיעה ברורה נשענו על דבריו. מי שלא יודע ובקי, מדוע שלא יפתח אותם, כי עי"ז הוא יתבלבל לגמרי. נראה שבעל ילקו"י אינו יודע כי כבר בספרים רבים, דחו רבים וטובים בשתי ידים את דברי הרב צובירי בספריו, והוכיחו את שגיאותיו. בפרט הגדיל לעשות בספר "אורח לצדיק", יישר חיליה לאורי', כן ירבה וכן יפרוץ. וכשל עוזר, ונפל עוזר. ידוע לנו על עוד שמתכוננים לבטל דבריו כעפרא דארעא, לעין השמש, וסוף שהאמת תצא לאור בס"ד. אני נאלץ לצערי להודיע ולפרסם דברים פשוטים כאלו, כי בעוה"ר נוכחתי לדעת כי ישנם שלא יודעים ולא מבינים מאליהם דברים פשוטים ידועים וברורים הללו ודוגמתם.

אבל ישנה עוד נקודה, תשמעו מה הוא כותב בדף תשט"ז, ועכ"פ אין לנו להורות לאחרים בענייני הלכה, נגד דעת גדולי הדור. שהרי הלכה פסוקה היא (ע"ז דף ז' ע"א) הלך אחר הגדול. וכו'. וכל זה הוא מצות עשה מן התורה, שנהיה כולם תורה אחת ע"פ גדולי הדור, וכמו שכתב ספר החינוך (מצוה תצ"ה תצ"ו), והאריך בזה בשו"ת חיים ביד (סי' א'), דאיכא חיוב מצות עשה לשמוע אל השופט אשר יהיה בימים ההם, כי מצות עשה זו נוהגת גם בזמן הזה, כמו שכתב החינוך והרשב"א והמאירי והרמב"ם וכו'. הוא אומר, שצריכים ללכת על פי גדולי הדור, ומי שלא שומע לגדולי הדור עובר על איסור דאורייתא,

אבל כמובן, בעל הילקוט יוסף רוצה להגיד, שאבא שלו הוא גדול הדור, ולכן כולם צריכים לשמוע לו. וכמו שרמזו בהדיא שם בדף תשט"ז ד"ה ועל כל פנים, וד"ה וסוף. אולם צריכים לדעת, קצת נכון שהוא אחד מגדולי הדור, אבל בואו נראה מה אומרים כל גדולי הדור. אם צריכים לשמוע לגדולי הדור, נשמע לכל גדולי הדור, כי אף אחד אינו מסכים איתו בנושא זה של העדות, מה שהוא סובר שכולם צריכים ללכת על פי מנהגי הספרדים. גם בנושא זה לא אאריך, דיברנו על כך כבר בעבר, אבל ברוך ה' יש את ספר אור ההלכה, ואצטט לכם רק כמה קטעים המובאים פה ובדף 116.

אתחיל עם האשכנזים. הגאון רבי מנחם אלעזר מן שך זצוק"ל, כל אחד צריך להתנהג לפי המסורת שלו מההורים, אל ישנה מנהג ההורים. הסטייפלר, הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצוק"ל, בעניין מנהגים, משום 'אל תיטוש', ראוי שתנהג כמנהג אבותיך שהוא מנהג תימן. הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל, הרב רצאבי בקי במנהגי תימן, תפסוק כמוהו בכל העניינים. הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר שליט"א, מנהגי אבות הם מעיקרים הגדולים של שומרי תורה ומצוות, ואשרי המחזיק בהם.

כמדומני שכבר סיפרתי לכם, בזמנו החברא קדישא של ב"ב שאלו את הרב וואזנר, שהרי יש הרי חילוקי מנהגים בין העדות בעניין טהרה של המת, כל מיני דברים איך לעשות. הוא אמר להם כך, תראו, מנהג אחד תעשו לכולם, חוץ מהתימנים. כיון שמנהגי התימנים, הם מנהגי קדמונים. מה שיגידו לכם, תעשו. אבל כל העדות האחרות, אין דבר כזה, לא לעשות שום שינוי.

הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ זצוק"ל, צריכים לשמור על המסורת, בלי לשנות בהם. הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א, בודאי כל קהילה צריכה לשמור על המסורת שלה. אני בעצמי דיברתי איתו בעניין זה.

דרך אגב נזכרתי במעשה שהיה, בחור תימני הלך לשאול את הסטייפלר על שידוך, הציעו לו להתחתן עם אשכנזיה, והוא שאל האם כדאי לקבל את ההצעה או לא. אמר לו הסטייפלר, בשביל מה אתה צריך? אתם יותר מיוחדים, תיקח מהעדה שלך. אצלנו מי יודע מה איתנו, מאיפה באנו. ותדעו לכם, הוא כבר כתב את הדברים, מי שיראה בשו"ת משנה הלכות. ואכמ"ל.

הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, תנהג כמנהג אבותיך. זוהי מכה מהלכת בימינו, שאנשים עוזבים את מנהגי אבותיהם. זוהי עולה גדולה. הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצוק"ל, הרב רצאבי בודאי אפשר לסמוך עליו. הגאון רבי יהודה שפירא זצוק"ל, מתלמידי החזו"א, ינהג כמנהג אבותיו ק"ק תימן, שהם המעולים והחריפים מבין כל עדות המזרח. דבר זה מפורסם מהגרי"ז מבריסק, בתו הצדקת אשת הגר"מ פיינשטיין אמרה בשמו, כי יהודי תימן הם המובחרים מכולם. הגאון רבי יהושע נויבירט שליט"א, מח"ס שמירת שבת כהלכתה, כל שבט יש לו שער ומנהג לבד. הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, בודאי יש להמשיך לנהוג במנהג האבות. הגאון רבי שריה דבילצקי שליט"א, ישאר במנהגיו הטובים כבני תימן. א"כ כל הגדולים האשכנזים אומרים אחרת.

כעת הספרדים. הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל. מה, הוא לא מגדולי הדור? בואו נשמע לגדולי הדור, למה שהם אומרים. כל גדולי הדור אומרים כך, חוץ מאחד. א"כ א"א לבוא ולהגיד שהוא גדול הדור וכולם צריכים לשמוע לו, כי רוב גדולי הדור אומרים מפורש אחרת. צריך לנהוג איש איש כאבותיו, ואף לא כרבותיו. התימנים יש להם מנהגים משלהם. אני בעצמי שמעתי זאת ממנו, זה מובא פה מחוברת השמש מס' 2, אבל הייתי באותו מעמד שהוא אמר זאת. היה אז כינוס גדול של בני תורה, פה בעיה"ק בני ברק ת"ו, והוא אמר, אנחנו כיום שלשה בתי דינים, אשכנזים ספרדים

יהודי צדיק הוא היה. אם הדברים לא היו כתובים, היה קשה להאמין. רחמנא ליצלן, הילדים שלו מתו אחד אחרי השני, נפל ליבו עליו, ישב בתעניות, כיוון כמה כוונות, הוא היה מקובל מעדת המכוונים. אבל אחר כל הסיגופים, נשאר חשוך בנים. עשה חשבון הנפש מדוע כל ילדיו מתו, הרי עשיתי תיקון לכל העוונות. נגלה אליו מלאך בחלום הלילה, ואמר לו, תפשפש במעשיך, כנראה ההתנהגות שלך ברבנות לא בסדר. וייקן. התחיל לפפשש במעשיו. הרב שלום הלוי אלשיך. יש לו קרבת משפחה עם הרב יחיא אלשיך, אבל לא בדיוק מאותה שושלת, אך הם קשורים באחד מהענפים. א"כ הוא התחיל לפפשש במעשיו. ונזכר. הוא הרשה לעצמו להקל בשאלת איסור והיתר בבדיקת הריאה. היה לו איזה דבר שהוא היקל, מפני דוחק ציבור. אבל כנראה זו היתה טעות.

היה חשש איסור, חל עליו עון העדה, בעונו מתו ילדיו. תשמעו, מיד הזדרז, קרא את כל בני עדתו לאסיפה, אני מודיע לכם, אני מתפטר מהרבנות. אני לא ראוי להיות רב. הפצירו בו לשוא כל בני עדתו, הוא עזב את המשרה, ונהיה משרת בבית חולים. במשך שנים אחדות היה משרת פשוט, עד שנולד לו בן. ברוך ה', עכשיו נולד בן חדש. נדר נדר, אם יזכה ה' ויחיהו אותו ואת בנו, יעלה עם הבר מצוה לכפר מירון לקבר של רשב"י. בזמנם לא היה זה דבר קל, רכבו על חמורים, ומירושלם עד מירון לקח ימים רבים. לא שעות ספורות כמו בזמנינו, ברוך ה'.

אמרו לו, תחזור למשרה ותהיה הרב. אחרי תחנונים ובקשות רבות, התרצה סוף סוף להמשיך במשרת הרבנות, בתנאי שאני פטור מלהורות הוראה להוציא פסק דין. אם תבוא שאלה, אני רק אגיד בפני חברי בית הדין את כל דעות הפוסקים, והבי"ד יפסקו, אבל אני לא אחראי על הפסק. היה לו פחד. תראו איזו יראת שמים. אני אגיד לפניכם את כל הדעות, ואתם תפסקו. האחריות אינה עלי. ולא זו בלבד, אלא שאסף את כל בני עדתו לבית הכנסת, דרש

ותימנים. ואם תשאל מי הבי"ד שלנו? אבותינו בדורות שעברו. דהיינו הוא הבין שלא צריך בי"ד ממש. וגם כל תלמידי הגרב"צ אבא שאול יודעים זאת, שאמר כך בהזדמנויות נוספות. הגאון רבי שלום משאש זצ"ל, רבה של ירושלים, גם אם אינו כדעת השלחן ערוך, אין לתימנים לשנות ממנהג אבותיהם. הגאון רבי יעקב יוסף שליט"א, אין לשנות את המנהגים. וכו' וכו'.

אח"כ מובאים חכמי תימן, ומבחינתנו זה הכי חשוב. לא נביא את כל רבני תימן הקודמים, ואלו שהיו בדור שעבר, עוד כשהיו בתימן וגם אח"כ כשכבר עלו לא"י, כולם אמרו שצריכים בא"י לשמור את המנהגים. ורבני העיר צנעא, הגאון הרב יחיא יצחק הלוי וכל הבי"ד שלחו זאת כתשובה לתימנים שהיו פה בא"י, שימשיכו ויחזיקו לפי המנהגים שלהם. הגאון רבי אברהם נדאף זצוק"ל, שעיקר ישיבתו היתה כאן בא"י, עלינו לאחוז במנהגי אבותינו הקדושים. הגאון רבי חיים כסא זצוק"ל, כל אחד ילך לפי מה שהלכו אבותיו. הגאון רבי עזריה בסיס שליט"א, עליך לנהוג כמנהג אבותיך, ואל תיטוש תורת אמן. וכו', מובא פה כל הרשימה. ומי שיראה זאת בספר הנז"ל, יש שם דברים ארוכים בלי סוף בעניין זה. לא נותר כל ספק.

יחס הספרדים לעדת התימנים בעבר ובהווה.

מדוע אני אומר זאת? אביא לפניכם רק סיפור קטן הממחיש את העניין. זה סיפור שלא ידעתי עליו. ברצוני להראות לכם, כי מה שקורה לנו היום, כשאנו כבר בשנת תשע"ג, אינו חדש. ברצוני להביא לידיעתכם מה שנדפס בשנת תרע"ח, לפני קרוב למאה שנה. התימנים הראשונים הרי עלו לירושלם עיקרית בשנת תר"מ או תרמ"ב, וסימניך 'אמרתי אעלה בתמ"ד'.

אב בית דין של עדת התימנים בירושלם, היה רבי שלום הלוי אלשיך זצ"ל. אגיד לכם בהתחלה איזה סיפור עליו, כדי שתדעו איזה

לפניהם ואמר להם במפורש, אני לא מוכשר להיות רב ואב"ד, מקוצר הבנתי וממיעוט חכמתי, אבל אם אתם רוצים דוקא בי, אני מוכן ללמד אתכם תורה מהמעט שאני יודע. אני במפורש מודיע לכם, אני לא ראוי, אינני דיין, ואפי' לא רב ומורה הוראה, אני לא מבין ולא יודע כלום. אם אתם רוצים בכל זאת רק אותי, אני מוכן, אבל בלי אחריות. רק כדי לדעת מי הוא היה, ממש לא להאמין. אינני זוכר עכת משהו כזה בעולם. ומכאן לנידון דידן.

רבי שלום אלשיך, קיבל על עצמו פעם אחת להיות חטאת הקהל לשאת את עוון העדה. זה הדבר שרציתי לספר, באו התימנים לירושלם, לא רצו היהודים, גם האשכנזים וגם הספרדים, לא רצו להכניסם תחת כנפי השכינה. לא האמינו שהם יהודים אמיתיים, בני אברהם יצחק ויעקב. בשום אופן לא חפצו לצרפם למניין. לכן אמרתי מה שאמרתי לכם קודם בשם הסטייפלר. דהיינו, הם אמרו, אלה האנשים שבאו מתימן, איננו יודע מאיפה הם באו, משונים במראה ובמבטא, במלבושים ובמנהגים. אבל תראו, הנה ס"ת ותפילות, הרי ציצית והרי תפילין, ספרים ותלמידי חכמים, אך כלום לא עזר, את אלה אינם מצרפים למניין. אעפ"י שבתשובות הרשב"א מפורש כי אדם בלתי ידוע כלל, שבא מארץ רחוקה ואמר שהוא יהודי, מקבלים אותו בלי שום הוכחה ועדיות. זה מזכיר את עניין האתרוג. כשראו אז פעם את האתרוג התימני, אמרו, זה לא אתרוג בכלל. איפה המיץ?! כך האשכנזים אמרו, איפה המיץ שלו? זה לא אתרוג... עד שבסוף הבינו, ששלהם זה לא אתרוג, אלא מורכב עם לימון. אותו הדבר כאן, הם אמרו, אלה לא יהודים. אבל בסוף כולם ראו מי הם היהודים האמיתיים. בספר כתר שם טוב (גאגין) כתוב שיהודי תימן הם הכי מיוחסים בעולם, למרות שגוון עורם הוא כצבע הנחושת, יעו"ש בחלק חמישי דף ל"ג. והתימנים רובם ככולם תופשי תורה היו, ויראי שמים, מדקדקים במצוות קלה

כבחמורה. אבל מה לעשות, הגלות והריחוק, לא היה קשר בין הארצות, וזה מה שהביא אותם לחשוב כך בהתחלה.

סוף סוף התרצו הספרדים, שיתחברו אליהם להיות עדה אחת. אבל בתנאי, שלא יבקשו מקופת הקהל לעניים שלהם. אתם לא תקבלו מהקופה. אלא חייבו אותם לשאת בעול הקהל בכל המסים והארנוניות שהעדה הספרדית צריכה לעלות לממשלה. אתם תשלמו, ולא תקבלו. אני אומר לכם זאת כדי שתראו, כי מה שישנו היום, כבר היה לעולמים. בתחילה התרצו התימנים לזה. באחרונה קמו בקרבם אנשים אחדים, דרשו מאת החכם באשי הספרדי, כי יתן מקופת הקהל לעניי התימנים. לא מדברים פה על עסקנים, אלא על החכם באשי, דהיינו הרב הראשי. אמרו לו, הרב, אנחנו צריכים לתת לעניים שלנו, הן אנחנו נושאים בעול הקהל. אם לא תתן, יפרדו התימנים מהספרדים, נייסד עדה לעצמנו. הספרדים לא הסכימו לדרישת התימנים. נמלכו האחרונים והודיעו לממשלה, מהיום ההוא והלאה אנחנו עומדים ברשות עצמנו, אנחנו קהילה מיוחדת. מה עשה? הטיל עליהם החכם באשי הספרדי את כל המסים והארנוניות מכמה שנים שהם צריכים לפי דעתו לשלם. הם סירבו, אמרו, את הכסף אנחנו הוצאנו, תמכנו בעניים.

השלטון הוא שלטון, הרשות לא שמה לב למחאתם, ותקח את כל חשובי העדה התימנית ותשם אותם בבית האסורים. רבי שלום, תראו איזה צדיק, את כל הרעה הגדולה הזאת, בעלי משפחות נאסרים, אנשים עם ילדים, בעלי משפחה בבית סוהר, איך יפרנסו את בני ביתם? אי אפשר להם לפרנס את בני משפחתם. פנה אל הרשות והודיע, אני ראש העדה, מקבל את החובות של כולם. אני אשלם את החובות של כולם. ביקש, תוציאו את התימנים ממאסרם, תשימו אותי תחתם במאסר בכלא, עד שיעלה בידי לשלם, או להראות את צדקתם. עד שאביא ראיות שלא צריך, או עד שאני אשלם. בינתיים, אני

אמר הגאון רבי ישראל משקלוב [תלמיד הגר"א], שהיה ראש העדה האשכנזית, החטא הזה כחטא חרבן בית שני, שנאת חנם, 'שלשה עדרי צאן רובצים שם', יש בצפת שלשה עדרי צאן, צאן קדשים ישראל, ספרדים פרושים חסידים. פרושים היינו ליטאים. ובהם צדיקים ואנשי מעשה. אל תחשבו אנשים פשוטים סתם. אבל בני ישראל יפים הם, והעניות מנוולתם. עניות היינו, שאין מספיק תקציב לכולם. לכן אין שלום ביניהם. כולם קטטות ומריבות, שנאת חנם, מלשינות, ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו. בהערות למטה כתוב, אני רק קורא לכם ממש לדעת רק ראשי פרקים, קיבלתי מכתב מירושלם, מאחד מתלמידי, שם סיפר מגודל הדוחק שיש לאשכנזים שמה, וגודל שנאת הספרדים עליהם ממש וכו'. כך הוא כותב. אוי נא לנו, בושנו ונכלמנו, פיזור הצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, אוי לנו שכך עלתה בימינו, חטאותינו גרמו, אי אפשר להכניסם, ואנחנו נפרדים. למעשה, אני הייתי מקוה שזו נחלת העבר, אבל לצערנו הדבר קיים עד היום. אולי, יהי רצון שיחול שינוי בהמשך. יי עוז לעמו יתן, יי יברך את עמו בשלום. בעזרת ה', שנזכה להשפיע שפע טובה ברכה, וחפץ יי בידכם יצלח [ראשי תיבות בגימט' כח].

אהיה בבית סוהר. נשמעה בקשתו, הוציאו את חשובי העדה מבית הסוהר, ושמו אותו. את ראש הקהל. ישב רבי שלום בכלא זמן רב, ביחד עם שודדים ופושעים, ולא היה לו כסף לשלם. היו מכים ומייסרים אותו קשה, והוא קיבל עליו את הייסורים באהבה. בסוף עלה ביד בני עדתו להוציא אותו לחפשי, על ידי דרכים שונים. [הדברים דלעיל נדפסו בקובץ רשימות ה'תרע"ח, דף י"א]. אבל אף אחד אחר לא דאג לו. איפה רואים מסירות נפש שכזו, ענוה שכזו, צדקות שכזו. קיבל על עצמו מרצונו הטוב יסורין במקומם, כדי למרק ולזכך את גופו, קודש קדשים. אשריו ואשרי חלקו. תנצב"ה. רציתי להרחיב בעניין זה של שנאת חנם ועיין בשיעור הבא מוצש"ק בשלח ה'תשע"ג, מפני שדבר זה הוא בעוכרנו. אבל למעשה תדעו לכם, הסיפור שהבאתי לכם, אף כי הוא מלפני מאה שנה, אבל הדבר היה קיים גם לפני מאתיים שנה, ואולי אפילו יותר. תשמעו מה כותב החתם סופר בדרשותיו [דף ש"צ], על רעידת האדמה שהיתה בצפת בזמנו. ואז עדיין לא היו תימנים, אלא רק אשכנזים וספרדים. היתה רעידת אדמה רח"ל בשנת תקצ"ז, נחרבה צפת טבריה ושכם. עלה אש מים טבריה, הרעיש את החומה, נחרבו שלושים כפרים, רח"ל. נהרגו אלפי נפשות מישראל ובהם גאוני ארץ בעוה"ר. על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת?

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, והוסיף מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

דרושים

פעילים ברחבי הארץ
לרישום "מנויים לחיים".

מילגה חדשית נאה

למתאימים!

פרטים בטל'

050-4140741